

JOHDANTO

TEKSTEJÄ, TUTKIJOITA JA TEKSTINTUTKIJOITA

Vesa Heikkinen

Mitä on tekstintutkimus? Tätä yksinkertaista kysymystä on vaikea ohittaa, kun kirjoittaa johdantoa *Puhe ja kieli* -lehden tekstintutkimusteemanumeroon. Koska tarvitsen alustavan, muutamia näkökulmia avaavan vastauksen antamiseen useita lehden sivuja, selvää lienee, että kysymys on vain näennäisen yksinkertaiseen eikä siihen varmasti ole yksinkertaista vastausta. Kun me tekstintutkijoina itseämme pitävät tutkijat puhumme tekstintutkimuksesta, olemme tottuneet siihen, että ensin on määriteltävä, mitä tekstintutkimuksella tarkoitamme. Tämä määrittelytarve kertonee omaa kieltään siitä, kuinka tunnettu, arvostettu tai vakiintunut tutkimussuuntaus tekstintutkimus fennistiikassa tai yleisemmin suomalaisessa kielitieteessä on. Kun tarkastelee tekstintutkimuksiksi mainittuja fennistisiä väitöskirjoja ja muita tutkimuksia, huomaa, että tekstintutkimus on hyvin hajanainen ala – jos nyt alasta tai suuntauksesta edes voi puhua. Toisaalta julkisesta keskustelusta käy tavan takaa ilmi, että tekstintutkimuksella olisi ns. yhteiskunnallista tilausta. Nykyisessä informaatioyhteiskunnassa on käyttöä monenlaisille tekstitaidoille, ja tekstintutkimus voisi tuottaa ainesta kielitietoisuuskeskusteluihin ja antaa virikkeitä työelämän muutoksiinkin (ks. Heikkinen, 2007; Hiidenmaa, 2003).

Kirjoitin vuonna 1999 Pirjo Hiidenmaan kanssa *Virittäjään* katsauksen, jolle annoimme nimen ”Me ja muut tekstintutkijat”. Pohdimme kirjoituksessamme kielitieteellisen – erityisesti fennistisen – tekstintutkimuksen olemusta, suhdetta lähitieteisiin ja asemaa lingvistiikassa. Toteamme katsauksessa muun muassa, että tekstintutkimus on alkanut liukua omaksi kielentutkimuksen erikoisalakseen. Kiteytämme suomalaisen tekstintutkimuksen (silloisen) nykytilan tähän tapaan (Heikkinen & Hiidenmaa, 1999: 90–91): ”Lingvistinen tekstintutkimus alkoi Suomessa 70-luvulla, ja kymmenen viime vuoden aikana ala on elänyt kuin nopeutetussa filmissä: tutkijat ovat ottaneet vaikutteita ulkomaisista traditioista, etsineet yhteistyökumppaneita muilta tieteenaloilta ja ennättäneet jo luopua osasta lainahöyheniä. Tekstikieliopit ovat jääneet pois muodista; samoin lienee käymässä makropropositioille. Tehdyt tutkimukset ovat nopeasti uudelleenarvioitavina. Se mikä hetki sitten oli tuore oivallus – kuten intertekstuaalisuus – on pian ryöpsähtänyt osaksi kaikkea tutkimusta ja alkaa näyttää kliseeltä. Toivottavasti tässä ilmapiiirissä jyvät seuloutuvat akanoista, teoriat ja näkemykset sananhelinästä, mielekkäät metodit kaavamaisesta aineiston kuvailusta.”

Jos tekstintutkimuksen vauhti näytti kovalta vuosituhanen vaihteessa, mitä siitä sanoisikaan nyt? Uuden vuosituhanen alkuvuosina on ilmestynyt useita suomen kielen alaan kuuluvia kirjoja, joissa tavalla tai toisella tutkitaan tekstejä: Teksti työnä, virka kielenä (Heikkinen ym., 2000), Maailman hahmottaminen teksteinä (Saukkonen, 2001), Puhuvan naisen paikka (Tainio, 2001), Vieras ja oma teksti kohtaavat insinööriyössä (Julkunen, 2002), Virkapukuinen kieli (Heikkinen toim., 2002), Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina (Pälli, 2003), Miten kielestä kerrotaan (Mäntynen, 2003), Vakuutusehtotekstin uudistamisprosessi (Kuronen, 2004), Tekstien arki (Heikkinen toim., 2005), Toimittaja läsnäolo sanomalehtitekstissä (Makkonen-Craig, 2005) ja Genre – tekstilaji (Mäntynen ym. toim., 2006). Vuonna 2006 ilmestyi kolme fennististä tekstintutkimuksen väitöskirjaa (Heikkilä, Kankaanpää, Sääskilähti), ja alkuvuoden 2007 saldo on kaksi (Paso, Tiililä). Kiinnostava on havaita, että vaikka toimittamani virka- ja arkikirjat on otettu myönteisesti vastaan esimerkiksi kulttuurintutkimuksen ja yhteiskuntatieteiden julkaisuissa, johtavassa kielentutkimuslehdessä niitä ei ole arvioitu.

Vuonna 1998 yhdessä Pirjo Hiidenmaan kanssa aloittamani tekstipiiri toimii edelleen (ks. KOTUS 2007). Piirin sähköpostilistalla on 90 teksteistä ja kielitieteellisestä tekstintutkimuksesta kiinnostunutta tutkijaa, opettajaa, opiskelijaa jne. (tilanne 21.2.2007). Tapaamisia on tätä nykyä puolenkymmentä vuodessa. Erityisen suosittuja ovat viime vuosina olleet piirin järjestämät seminaarit ja tekstipajat.

KYSYNTÄ JA TARJONTA

Surkuttelimme vuoden 1999 katsauksessamme sitä, että yliopistojen suomen kielen laitoksilla ei ole ”systemaattisesti tarjota tekstintutkimuksen opetusta”. Vaikka tilanne on parantunut, tehtävää edelleen on. Tekstintutkimus kiinnostaa opiskelijoita, mutta tekstintutkimukseen erikoistuneita opettajia ja opinnäytteiden ohjaajia on vähän. Myös suomenkielisistä ja erityisesti suomen kieltä koskevista tekstintutkimuksen perusoppikirjoista on pulaa. Tilannetta kuvannee hyvin tekstipiirin viisivuotisjuhlaseminaarissa vuonna 2003 käyty keskustelu, jossa eri yliopistojen tutkijat kuvasivat tekstintutkimuksen asemaa opinahjoissaan. Joissakin yliopistoissa tekstintutkimuksen kurseja ei tuolloin järjestetty ollenkaan. Toisissa järjestettiin jonkin verran, mutta pätevistä opettajista oli pulaa. Kysyntä on yliopistoissa paljon tarjontaa suurempi: opiskelijat haluavat tehdä tekstintutkimuksesta opinnäytteitä, mutta opetusta ja ohjausta ei ole riittävästi tarjolla.

Kuten edellä esitin, vuoden 1999 jälkeen on julkaistu paljon tekstintutkimuksen väitöskirjoja ja muuta tekstintutkimusta. Siitä huolimatta monet tuolloin esittämistämme näkemyksistä (ks. Heikkinen & Hiidenmaa, 1999) ovat edelleen ajankohtaisia:

- tutkijoilla ei ole yhteistä käsitystä siitä, mikä on tutkimuskohde, miten ja millillä välineillä sitä tutkitaan ja miten tuloksia tulkitaan tai sovelletaan

- eri alojen tutkijat lähestyvät samoja ongelmia ja tutkimusaiheita, mutta eivät ole kehittäneet yhteisiä metodeja tai muotoilleet yhteistä teoriakehystä
- tekstintutkimuksen välineiden keräilyssä korostuu tätä nykyä eräänlainen nokkimismenetelmä
- tutkimusaihetta rajataan usein instituutioiden (esim. hallinto, opetus, media) ei niinkään kielellisten muuttujien perusteella
- erilaisia tekstintutkimuksen teesejä ja näkökulmia on tarjolla, mutta teesejä keskusteluttava ja näkökulmia kokoava yleisesitys odottaa tekijäänsä.

Tekstintutkimuksen kirjavuuteen, moninaisuuteen ja samalla eräänlaiseen hämäryyteen kiinnitettiin huomiota myös mainitsemassani tekstipiiriin juhlaseminaarissa 2003. Pirjo Hiidenmaa totesi, että hän pystyi ennen määrittelemään melko aukottomasti, mitä tekstintutkimus on. ”Mutta nyt en enää.” Hiidenmaa arvioi, että kyse on pikemminkin näkökulman ja tutkimusalueen muutoksesta kuin hänen ymmärryksensä heikkenemisestä. Hän pohti, mitkä tekstintutkijoita yhdistää: ei välttämättä aihe, ei menetelmä, ei ajatus tekstistä merkityskokonaisuutena. Tekstintutkimuksiksi kutsutaan niin koheesiotutkimuksia kuin tekstien suhdetta yhteiskuntaan selvittäviä tutkimuksiakin, niin yksittäisten tekstien ja lajien kuin tuottamisen ja vastaanottamisen tutkimistakin. Tekstintutkimuksesta on tullut sateenvarjokäsite, jonka alle mahtuu kognitiivisia, strukturalistisia, diskursiivisia, kriittisiä, perinteisen ”kieliopillisia” ynnä muita näkemyksiä.

Pauli Saukkonen puolestaan pohti seminaarissamme, mitkä ovat tekstintutkimuksen tieteelliset perusteet. Saukkosen mukaan tekstintutkimus on samankaltainen monitieteinen alue kuin kulttuurintutkimus tai puheentutkimus. Vaikka on kulttuurintutkimusta ja puheentutkimusta, ei silti ole puhetiedettä eikä kulttuuritiedettä. Saukkonen painotti, että teksti on kieltä, joten tutkimuksen ytimessä on kielitiede ja kielitieteellinen tekstintutkimus on laaja-alaisin tekstiä tutkiva ala. Tekstintutkimuksessa pitää Saukkosen mukaan ottaa huomioon niin sanastollis-kieliopillinen kuin tekstuaalinenkin systeemi. Saukkonen sanoi olevansa turhautunut siitä, että monissa tutkimuksissa jäädään kuvauksen asteelle. Esimerkiksi syntaksin ja sanaston tutkimusta on harjoitettu paljon, mutta tutkimuksissa ei ole kysytty, mikä merkitys rakenteilla ja sanoilla on. Vähiten ilmaustason ulottuvuuksista on tutkittu tekstisyntaksia ja tekstin kokonaismerkitystä.

Seminaarissa oltiin monta mieltä siitä, mitä tekstintutkimus tarkoittaa. Yhdelle se on kaikkea sellaista tutkimusta, jossa aineistona on tekstejä. Toiselle se on kaikkea sellaista tutkimusta, jossa teksteistä poimitaan yksittäisiä kielenpiirteitä. Kolmannelle se on kaikkea sellaista tutkimusta, jossa tarkastellaan tavalla tai toisella kokonaisia tekstejä. Neljännelle se on kaikkea sellaista tutkimusta, jossa tarkastellaan kokonaisia tekstejä merkitysnäkökulmasta. Viidennelle se on merkityskokonaisuuksien tutkimista puitteissaan ja konteksteissaan. Keskeinen erimielisyys taisi seminaarissa syntyä tästä: pitääkö tutkia tekstikokonaisuutta, jos haluaa tehdä tekstintutkimusta? Joiden-

kin mielestä sanastollis-kieliopillisten piirteiden tutkiminen riittää; joidenkin mielestä se ei ole vielä tekstintutkimusta. Yhdet pitivät tekstintutkimusta saateenvarjokäsitteenä, toiset kaipailivat tarkkoja metodeja ja analysointitapoja. Keskustelua käytiin myös aineiston koosta. Yhdet terveiset olivat, että opiskelijat tutkivat liian pieniä aineistoja. Toinen arveli, että aineistot voisivat olla paljon nykyistä pienempiä (ja analyysi tarkempaa). Yksi piti tekstianalyysia ja keskusteluanalyysia räysin toisistaan erillisenä, toinen näki niissä paljon yhteistä.

Käsitteiden sekavuudesta on ainakin osittain kyse siinäkin, kun eri yliopistot nimeävät kurssejaan tavalla, joka saattaa hämätä opiskelijan. Pirjo Hiidenmaa puhui opiskelijan kuluttajansuojan puolesta: opiskelijan pitäisi pystyä vertailemaan eri yliopistossa mahdollisesti samalla nimellä tarjottavien kurssien sisältöjä. Tarvittaisiin siis jonkinlaista yhteisymmärrystä siitä, mitä opetetaan peruskursseilla, mitä aineopinnoissa, mitä mahdollisesti syventävissä – ja miten tästä tarjonnasta kerrotaan. Kurssien suunnittelussa pitäisi ehkä tehdä yhteistyötä yliopistojen kesken. Kuluttajansuojaa parantaisi varmaankin myös se, jos tekstintutkimuksena puhuttaisiin vain tietynlaisista tekstien tutkimuksista. Tässä törmäämme taas peruskysymykseen: mitä tekstintutkimus on. Pitäisikö pyrkiä siihen, että meillä tekstintutkijoilla olisi joitakin yhteisiä käsitteitä tutkimuksen perusteista? (Ks. myös Hiidenmaa, 2000.) Viitataan tässä ”meillä” kielentutkijoihin, mutta mielessä on hyvä pitää sekin, että tekstintutkimusta tehdään monilla aloilla ja esimerkkejä on sellaisestakin muulla alalla tehtävästä tutkimuksesta, jossa sovelletaan kielitieteellisen tekstintutkimuksen näkemyksiä (esim. Kääriäinen, 2003; Vuori, 2001).

TUTKIMISEN MALLEJA

”Ajattelemme, että lingvistiselle tekstintutkimukselle on tilaa autonomiseman kielentutkimuksen, yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin, kulttuurisen tekstintutkimuksen ynnä muun sellaisen välimaastossa. Tutkimme olemassa olevia tekstejä, merkitysten materiaa. Ilman tekstejä kaikki muu on spekulatiivisempaa: kieli, rekisteri, konteksti, yhteiskunta, suhteet, identiteetit, tekstilajit, diskurssit, ideologiat.”

Näin kirjoitin Pirjo Hiidenmaan ja Ulla Tiililän kanssa Teksti työnä, virka kielenä -kirjan johdantolukuun vuonna 2000. Suomalaisen – ainakin fennistisen – tekstintutkimuksen valtavirta onkin ollut 1990- ja 2000-luvulla empiiristä. Tutkijat ovat siis olleet kiinnostuneista lähinnä tietyistä aineistoista ja niiden tietyistä kielellisistä piirteistä. Tutkimusten lähtökohtana on ollut usein jonkin elämänalueen kielenkäyttö, ja tutkimuskysymykset ovat tavallaan kytkeytyneet ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin (ks. myös Pälli, 2005). Useimmissa tutkimuksissa on ollut jonkinlainen funktionaalinen lähtökohta. Tekstejä ja niissä käytettävää kieltä siis on ajateltu toimintana, johonkin pyrkimisenä. Usein on korotettu tekstien konkreettisuut-

ta ja esineellisyyttä, niiden kirjoitettua, ja tämän teksti tuotteena -näkökulman rinnalla merkitykset taas on ymmärretty prosesseina. Tutkimuksissa muotojen ja merkitysten analyysit ovatkin parhaimmillaan yhdistyneet. Samoin on yhdistetty lingvistisiä näkemyksiä muihin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin keskusteluihin.

Aineistoihin keskittyminen saattaa kieliä siitä, että teoreettista tai metodista työtä pidetään toisarvoisena – tai vaikkapa vaikeana. Aineistolähtöisissä tutkimuksissakin toki otetaan kantaa teoreettisiin ja metodisiin ratkaisuihin, mutta ne ovat harvemmin tutkimuksen varsinaisia aiheita (ks. kuitenkin esim. Heikkinen, 1999; Pälli, 2003). Näkisinkin nyt, että aika on kypsä myös sellaisille teoreettis-metodisille tutkimuksille, joiden tuloksena voi syntyä keskenään keskustelevia, ehkä kilpaileviakin tekstintutkimuksen malleja. Yksi avaus tällaiseen tutkimukseen on Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa vetämäni hanke Tekstilajitutkimuksen teoriaa ja metodeja (ks. KOTUS 2007). Hankkeessa mietimme, millaisia teoreettisia ja metodisia kysymyksiä on ratkaistava, jos ryhdytään toteuttamaan laajaa empiiristä kirjoitetun kielen tekstilajien kehittymistä ja nykytilaa selvittävää tutkimusta (ks. myös Hakulinen & Leino, 2006).

Perustavaa teoreettis-metodista mallintamista on toki Suomessakin tehty, ja tällaisella työllä on meillä maineikkaita perinteitäkin (esim. Enkvist, 1974; 1975; Saukkonen, 1984; ks. myös Hakulinen, 2001: 185–227). Olen itse hahmotellut ”yleistä (kon)tekstintutkimuksen mallia” (Heikkinen, 2004; 2005), jonka lähtökohtana on systeemis-funktionaalinen kieliteoria (esim. Eggins, 1994; Halliday, 1994). Mallini ytimessä on kvalitatiivinen tekstianalyysi, jota on halujen ja tarpeiden mukaan mahdollista täydentää kvantitatiivisella korpusanalyysillä, haastatteluilla, kyselyillä jne. Kvalitatiivisessa tekstianalyysissä puolestaan on keskeistä tekstin konkreettisten puitteiden ja abstraktien kontekstien erottaminen sekä tekstissä näkyvien kielellisten ja muiden valintojen tutkiminen monien merkitystasojen ja -ulottuvuuksien näkökulmasta. Mallia ei voi soveltaa, jos ei hyväksy muutamia teoreettis-metodisia perusteita: 1) tutkittavana pitää olla kokonainen teksti (tai kokonaisia tekstejä), ei puitteistaan tai kontekstistaan irrotettu yksittäinen ilmaus (tai ilmauksia), 2) teksti on nähtävä monifunktionaisena (merkitysten moninaisuus) ja 3) tekstiä on eriteltävä valintoina merkityspotentialista (ks. Christie & Unsworth, 2000, 1–2; Heikkinen ym. 2000, 12–13). Yksi mainitsemisen arvoisen lähtökohta on ehkä sekin, että tällainen malli edellyttää tutkijalta mahdollisimman suurta avoimuutta: tutkijan on avattava tekemänsä teoreettiset, metodiset, analyysia koskevat ym. valinnat. Tässä mielessä mallia voi kutsua myös ”kriittiseksi”.

Tutkimusmallien hahmottelemisesta on se hyöty, että mallia työstävän tutkijan on otettava kantaa tutkimuksen peruskysymyksiin. Hänen on siis mietittävä muun muassa sitä, mitä teksti on ja mikä on esimerkiksi kielellisten valintojen suhde kuviin tai typografiaan – ja yleisemmin mikä on kielentutkimuksen suhde ns. multimodaalisuuteen. Samoin aiheellista on miettiä, mitä

tutkija voi saada irti yksittäisistä teksteistä, mitä tekstijoukoista, mitä pienistä korpuksista, mitä isoista korpuksista – entä mitä kvalitatiivisesti, mitä kvantitatiivisesti, mitä kvalitatiivis-kvantitatiivisesti. Mieltimistä on mallintajilla siinäkin, miten suhtautua tutkijalle ”tuttuihin” teksteihin, miten esimerkiksi vanhoihin teksteihin tai sellaisiin teksteihin, jotka ovat itselle vierailta elämän alueilta. Kysymys kielellisen rekisterin, tekstilajin ja ideologian suhteesta on niin ikään alati ajankohtainen. Samoin on ajankohtainen kysymys lingvististen tekstintutkimusten (monenlaisia niitä kai on) suhteesta lähialoihin: Miten pitäisi suhtautua tieteidenvälisyyteen, moni- tai poikkitieteellisyyteen? Miten lingvistin kannattaa ottaa käyttöön muiden alojen kokemuksia, tietoja ja tutkimuksia? Entä miten lingvistin menetelmiä ja tutkimuksia on mahdollista soveltaa muilla tieteenaloilla?

Nämä ja varmaan monet muutkin perustavat keskustelut ovat suomalaisessa ja ainakin fennisisessä tekstintutkimuksessa paljolti käymättä. Kiitän Puheen ja kielen toimitusta siitä, että keskustelua on nyt mahdollista viritellä tällä foorumilla.

LÄHTEET

- Christie, F. & Unsworth, L. (2000). Developing socially responsible language research. Teoksessa L. Unsworth (toim.), *Researching language in schools and communities. Functional linguistic perspectives*, (s. 1–26). Lontoo: Cassell
- Eggs, S. (1994). *An introduction to systemic functional linguistics*. Lontoo: Pinter.
- Enkvist, N.E. (1974). *Stilforskning och stilteori*. Lund: CWK Gleerup Bokförlag.
- Enkvist, N.E. (1975). *Tekstilinguistiikan peruskäsitteitä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakulinen, A. (2001). *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Toim. L. Laitinen ym. Helsinki: SKS.
- Hakulinen, A. & Leino, P. (2006). Genre fennistiikassa. Teoksessa M. Suominen ym. (toim.), *A man of measure. Festschrift in honour of Fred Karlsson on his 60th birthday*, (s. 12–23). Turku: Suomen kielitieteellinen yhdistys.
- Halliday, M.A.K. (1994). *An introduction to functional grammar*. Second edition. Lontoo: Edward Arnold.
- Heikkilä, E. (2006). *Kuvan ja tekstin välissä. Kuvateksti uutiskuvan ja lehtijutun elementtinä*. Helsinki: SKS.
- Heikkinen, V. (1999). *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: SKS.
- Heikkinen, V. (2002, toim.). *Virkapukuinen kieli*. Helsinki: SKS.
- Heikkinen, V. (2004). Jauhelihaa ja muita konteksteja. *Kulttuurintutkimus*, 2, 23–34.
- Heikkinen, V. (2005). Arkea arkeissa. Teoksessa V. Heikkinen (toim.), *Tekstien arki. Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme*, (s. 11–30). Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, V. (2005, toim.). *Tekstien arki. Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, V. (2007). *Kielen voima*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, V. & Hiidenmaa, P. (1999). Me ja muut tekstintutkijat. *Virittäjä*, 1, 84–92.
- Heikkinen, V. & Hiidenmaa, P. & Tiililä, U. (2000). *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hiidenmaa, P. (2000). Lingvistinen tekstintutkimus. Teoksessa K. Sajavaara & A. Pii-

- rainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*, (s. 161–190). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hiidenmaa, P. (2003). *Suomen kieli – who cares?* Helsinki: Otava.
- Julkunen, J. (2002). *Vieras ja oma teksti kohtaavat insinööriyössä. Mitä lähteiden käyttö osoittaa ammattikorkeakouluinsinöörin asiantuntijuudesta ja osaamisesta?* Mikkeli: Jorma Julkunen.
- Kankaanpää, S. (2006). *Hallinnon lehdistöiedotteiden kieli*. Helsinki: SKS.
- KOTUS (2007) = *Kotimaisten kielten tutkimuskeskus*: //www.kotus.fi (haettu 21.2.2007).
- Kuronen, M.-L. (2004). *Vakuutusehtotekstin uudistamisprosessi. Matkalla alamaisestä asiakkaaksi*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.
- Kääriäinen, A. (2003). *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikkaa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Makkonen-Craig, H. (2005). *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. Helsinki: SKS.
- Mäntynen, A. (2003). *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Helsinki: SKS.
- Mäntynen, A. & Shore, S. & Solin, A. (2006, toim.). *Genre – tekstilaji*. Helsinki: SKS.
- Paso, E. (2007). *Työkyky merkitsee. Työkyvyn merkityksen ja maailman rakentuminen lehtiteksteissä*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Pälli, P. (2003). *Ihmisyhmä diskursseissa ja diskursseina*. Tampere: Tampere University Press.
- Pälli, P. (2005). *Kielellinen rakenne ja kulttuurinen tulkinta. Kulttuurintutkimus*, 2, 3–14.
- Saukkonen, P. (1984). *Mistä tyylit syntyvät*. Helsinki: WSOY.
- Saukkonen, P. (2001). *Maailman hahmottaminen teksteinä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sääskilähti, M. (2006). *Vapise, kuningas alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Tainio, L. (2001). *Puhuvan naisen paikka. Sukupuoli kulttuurisena kategoriana kielenkäytössä*. Helsinki: SKS.
- Tiililä, U. (2007). *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista*. Helsinki: SKS.
- Vuori, J. (2001). *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Tampere University Press.